

Kültürel Mirasta Risk Yönetimi

Yrd. Doç. Dr. Mahmut AYDIN^{1*}
Saadet GÜNER²

^{1*} *Batman Üniversitesi Batı Raman Kampüsü Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Batman.-*

Türkiye

** mahmut.aydin@batman.edu.tr*

Özet: Kültürel mirasın korunmasında şu insan etkileri önceliklidir; hatalı konservasyon teknikleri, plansız yerleşimler, yatırımlar, “ziyaretçiler-turizm baskısı”, vasıfsız kişilerin istihdam edilmesi, kanunların yetersiz olması, uygulanmayan müdahaleler ve cezalar, kaçak kazılar ve kültür varlığı kaçakçılığı. Kültürel mirasa doğal olayların etkisi iki türdür; birincisi deprem, sel, gibi doğal afetlerin etkileri, ikincisi hava kirliliği, iklim değişikliği ve çölleşme gibi çevresel etkilerdir. Kültürel mirasa en büyük zararı veren silahlı çatışmalar ise insan etkileri arasında yer almaktadır. Somut ve soyut kültürel ve doğal mirasın çağdaş koruma yaklaşımının öncelikleri arasındadır. Bu çalışmada somut ve soyut kültürel mirasın risk yönetimi için bazı önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel miras, tahribat, uluslararası mevzuat, risk, risk yönetimi

Risk Management in Cultural Heritage

Abstract: In the preservation of cultural heritage, negative human impact can include false conservation techniques, uninformed urbanization “visitors-tourism restricted” employment of unskilled persons, insufficient laws, lack of intervention and prosecutions, illegal excavations and illicit traffic of cultural objects. Armed conflict

which is one of the biggest destructive effects to cultural heritage is also among human effects.

Two kinds of natural effects to cultural heritage exist; first category include natural disaster such as, earthquake and flood ;second category includes environmental effects such as pollution, climate change and desertification. Protection of tangible and intangible cultural and natural heritage against risks needs to take priority in risk management. In this article, some suggestions on risk management of tangible and intangible cultural heritage are given with regards to international projects and activities of Friends of Cultural Heritage (FOCUH)..

Key Words: Cultural heritage, destruction, international legislations risk, risk management

GİRİŞ

“Risk” varlıkların, sistemlerin, kuruluşların, işletmelerin güvenliğini ve hedeflerini olumsuz etkileyecek olası tehlikelerden doğacak zarar ve kayıpların gerçekleşmesi olasılığı olarak tanımlanır. Risk, bir olayın olabilme ihtimali ve oluşabilecek hasarlar olarak tanımlanmaktadır. Kısacası risk yönetimi risk ihtimalini belirlemek, izlemek ve riski azaltmak için gerekli bütün önlemleri almayı hedeflemektedir.

1-Kontrol Edilebilir Riskler: Gerçekleşme olasılığı önceden tahmin edilebilen riski doğuracak tehlikelere karşın basit kısıtlamalar, kurallar, yöntemler, risk azaltıcı teknikler kullanılarak varlıkların zarar görmesinin azaltılabileceği riskler,

2-Kontrol Edilemeyen Riskler: Gerçekleşme olasılığı önceden tahmin edilemeyen ve ortaya çıktığı anda gerçekleşen zarar riski (doğal afetler, savaş gibi) [1].

Başlıca risk grupları ve riskler şunlardır:

- Doğal Afetler: Depremler, volkanlar, doğal yangınlar, fırtına-sel-tsunami ve kuvvetli yağışlar.
- Doğal Riskler: Ağaçlar, böcekler- kuşlar, iklim değişiklikleri, hava kirlilikleri- asit yağmurları- nem- tuz ve genel olarak biyolojik bozulmalar.

- Organizasyon ve Dış Riskler: Yetki, fon, yatırım, stratejilerin değişmesi, önceliklerin değişmesi, yönetim, sözleşme riskleri, ekonomik riskler, piyasa şartları,
- Teknik Riskler: ICOMOS / ICOM'un yayınladığı rehber, yönetmeliklerdeki..vb kurallara uyum gereksinimi, teknik problemler, gerekli kalite, malzeme-ekipman –gereç durumu, (örneğin elektrik sisteminin yetersiz ve yıpranmış olmasının yaratacağı yangınlar).
- İnsani ve Sosyal Riskler: Yanlış restorasyon uygulamaları, müze ve arkeolojik alanların aşırı ziyaret edilmesi, alandaki insanlar, alanın çevresindeki insanlar, hızlı kalkınma, trafik, vandalizm- ikonalizm-hırsızlık-yağma, zafer ruhu – nefret, terörizm-silahlı çatışmalar- savaşlar... vb
- Yönetimsel Riskler: Tecrübe, yeterli-nitelikli ekip, kalite kontrol, bütünleşik yönetim, uygun zamanlama, maliyet tahminidir [2].

I-RİSK YÖNETİMİ

Risk yönetimi varlıkların, kuruluşların güvenliğini ve hedeflerini olumsuz etkileyecek olası “riskleri” diğer bir deyişle olası tehlikeleri ve olayları, bunların varlıklar ve kuruluşlar üzerinde yaratacağı zarar ve kayıpları belirlemek, tanımlamak, kontrol etmek, ortadan kaldırmak veya azaltmak için yapılması gereken faaliyetlerin bütünüdür. Bu faaliyetler risk öncesinde planlanır ve risk öncesi, sırası ve sonrasında yürütülür. İyi bir risk yönetimi uygulaması için, üst yönetimden en alt kademelere kadar bütün kurum çalışanlarının, risk olgusu, risk yönetimi ve kurumsal riskler hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Bu, bir kurumsal risk kültürünün gerekliliğine işaret eder. Bu kültürün oluşması, geniş kapsamlı bir eğitim çalışmasını gerekli kılmaktadır [3]

Risk yönetimi insanlık tarihinin başlangıcına kadar geri götürülebilir. İnsanların risk alması yerleşik yaşama geçişiyle yoğun bir şekilde başlamıştır. Yerleşik hayatın getirisi olan depolama ile olası riskleri azaltmaya çalışmışlardır. Günümüzden yaklaşık olarak 12000 sene öncesinde (Naturfian Dönem) başlayan süreç devam etmektedir.

Tacirler, işletmeler 19. Yüzyılın ikinci yarısına kadar, Babil'lilerin M.Ö.1800 yıllarında geliştirdiği Hammurabi Kanunlarında ilk hukuki şeklini verdikleri sigorta yaparak /satın alarak varlıklarını koruyup olası tehlikelerden kaynaklanan zararlarını azaltmaya çalışmışlardır. Ticaretin büyümesi, ticaret yollarının gelişmesi, 18.yüzyıldaki Sanayi

Devrimi ile sanayiye geçiş üretimi, ticareti büyütüp karmaşıklaştırdığından bazı varlıkların belirli tehlikelere karşı sigortalanması mümkün olmamıştır [4]. Bu nedenlerden dolayı 1960 yıllarından sonra işletmeler risklerini azaltmak için yöntemler geliştirip uygulamaya koymuşlardır. Örneğin 1990'lı yıllarda Basel Komitesinin yayınladığı ölçütler ve rehberler, JP Morgan'nın yayınladığı ölçümler ve metodolojiler sayesinde finansal risk yönetimi günümüzde çok popülerlik kazanmış bankacılık ve mali piyasalardaki riskleri azaltmaya yardımcı olmuştur [5].

II-KÜLTÜREL MİRAS ve RİSKLER

20.yy da afete dönüşen doğa olaylarının kültürel ve doğal mirası tahrip etmesi, kültürel ve doğal mirası koruma alanında çalışan kişi ve kurumların kültürel mirası tehdit eden risklerin azaltılması için harekete geçmesine neden oldu. 1974 yılında BM'de başlayan bu yöndeki çalışmalar sonucunda 2005 yılında 18-22 Ocak 2005 tarihinde Japonya'nın Hyogo, Kobe "Afetlerin Azaltımı Üzerine Dünya Konferansı" düzenlendi. Konferansın sonuç bildirgesinde *kültürel nesnelere afetlerden korunmasının gerekliliği* işaret edildi [6]. Konferans sonunda ortaya çıkan "Hyogo Çerçeve Eylem Planı" (HÇEP) (The Hyogo Framework for Action –HFA), ışığında afet azaltma çalışmaları günümüzde küresel anlamda, Birleşmiş Milletlerin Afetlerin Azaltılmasında Uluslararası Stratejisi (UN/ISDR) çerçevesinde yapılan çalışmalar ve toplantılarla şekillenmektedir. Bu kapsamda afet riskinin azaltılması, önleme ve erken uyarı çalışmaları ile dünyada afet öncesi çalışmalar hız kazanmaktadır

Toplumlarda kültürel ve kutsal değerleri koruma isteği tarih boyunca insanları düşünmeye, koruma için tedbirler almaya teşvik etmiştir. Birçok topluluk ve devlet; savaşlarda teslim olmayan veya işgal ettikleri kentlerin yağmasını kural olarak kabul etmiş ve yağmalamıştır Ancak savaşlarda toplum tarafından kutsal sayılan veya değer verilen eserlerin geri dönülemez bir şekilde yok olduğunun görülmesiyle kutsal-kültürel değerlere sahip yapıları ve nesnelere koruma kavramı ortaya çıkmıştır. Savaşlarda bu değerlerin tahrip edilmemesi amacıyla yöneticiler tarafından kararlar yayınlanmış, ulusal ve uluslararası düzenlemeler ve bu konularda işbirliği yapılmıştır [7].

Birinci ve İkinci Dünya savaşının ağır yaralı dünyaya devletleri kaybettikleri kültürel değerlerin farkına varmış ve onları korumak üzere yeniden örgütlenmeye ve gerekli

tedbirleri almaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında barış döneminde eğitim, bilim ve kültürün korunması geliştirilmesi için yeni stratejiler ve politikalar oluşturmak üzere Birleşmiş Milletler Eğitim-Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO) 16 Kasım 1945’de kurulmuştur. UNESCO’nun ilk yayınladığı sözleşme “Silahlı Çatışmalarda Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve Birinci Protokoldür”. (LAHEY 1954). Kısaca Lahey Sözleşmesi olarak adlandırılan Sözleşmenin Bölüm V Madde 16’da ilk kez savaş sırasında korunacak kültürel miras için uluslararası işaret, “**Mavi Kalkan**”, tarif edilmiştir[8].

Anılan sözleşmede ve Protokolde Türkiye taraf devlet olarak yer almaktadır. Adı geçen sözleşmenin paralelinde silahlı çatışmalarda kültürel mirasın korunmasına yönelik misyon üstlenen ve kısaca “kültürel mirasın kıızılayı-kızıllaçı” olarak adlandırılan “Uluslararası Mavi Kalkan Komitesi (ICBS) uluslararası sivil toplum örgütü (STK) olarak kurulmuştur. 1954 Lahey Sözleşmesine taraf olan ülkelerden Türkiye’de ICBS Ulusal Komitesinin henüz kurulmadığı görülmektedir.

İlk çağlardan beri kültürel mirasın korunması konusunda sürekli önlemler alınması, uluslararası yükümlülükler altına girilmesine rağmen yirminci yüzyılın son yıllarında bile silahlı çatışmaların, terörist eylemlerin, kültürel mirası tahrip etmesinin önüne geçilemediği görülmüştür. Bu dönemdeki Azerbaycan’ın Dağlık Karabağ bölgesinin Ermenistan tarafından işgalinde, Balkan ülkelerindeki savaşlarda, Körfez savaşında, Afganistan’daki, Kafkasya’daki silahlı çatışma ve savaşlarda, Mısır’daki terörist saldırılarda kültürel değerlerin acımasızca yok edildiği raporlanmıştır [9].

Özellikle Balkanlarda meydana gelen silahlı çatışmalarda kültürel mirasların tahrip edilmeye devam edilmesi nedeniyle UNESCO, Lahey Sözleşmesi Birinci Protokolünü (1954) gözden geçirip geliştirerek Lahey Sözleşmesi İkinci Protokolünü (1999) üye devletlerin imzasına açmıştır. (LAHEY 1999) Türkiye Cumhuriyeti bu Protokolü henüz imzalamayan ülkeler arasındadır [10].

Lahey Sözleşmesi İkinci Protokolünü imzalayan ülkeler gerektiğinde yararını gördükleri tespit edilmiştir. Örneğin Lahey 1999 Sözleşmesini ve İkinci Protokolü 17.04.2001 tarihinde imzalayan Azerbaycan yaklaşık on yıl sonra önemli bir başarıya imza atmıştır. 21/12/2012 tarihinde düzenlenen UNESCO'nun Dünya Mirası Komitesi 7. Toplantısı'nda Azerbaycan'ın girişimiyle, işgal altındaki topraklardaki kültürel mirasın korunmasına dair karar kabul edilmiştir. Kararda, işgalci devletler tarafından

işgal altındaki topraklardaki mirasın korunmasına dair rapor verme yükümlülüğü ve işgal altındaki topraklara teknik misyonların gönderilmesi gerektiği belirtilmektedir. Karar, Ermenistan ve taraftarları tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Komite üyelerinin büyük bir bölümü ise Azerbaycan'ın girişimini desteklemiştir[11]. Kararın Azerbaycanın işgal altındaki Dağlık Karabağ bölgesindeki kültürel mirasının yanı sıra dünyadaki diğer benzer bölgelerdeki kültürel mirasın korunması konusunda önemli açılımlara neden olacağı öngörülmektedir.

Savaşların önlenmesi, sona ermesi, savaş sonrası barış yapıcı /koruyucu faaliyetler yürüten hükümetler arası askeri kuruluş olan NATO da silahlı çatışmalarda kültür varlıklarının korunması konusunda daha kapsamlı çalışmaya başlamıştır. (NATO Barış Konferansı Sonuç Belgesi 1999- Final Communiqué of the NATO-Partnership for Peace Conference: 1999). 2000'li yılların ilk on yılında insanlık tarihten ders almadığı kültürel miras risk yönetimi etkin bir şekilde uygulayamadığı için tarih ne yazık ki bütün acımasızlığıyla tekerrür etmiş, Irak, Suriye, Mısır, Mali gibi ülkelerdeki silahlı çatışmalar, savaşlar insanlığın kültürel mirasını geri dönülemez bir şekilde yok etmeye devam etmiştir.

Bu önemli risklerden başka, ekonomik krizler, tasarruf tedbirleri nedeniyle kültürel mirasın korunmasına yönelik bütçede kısıtlamaya gidilmesi, korumada kullanılan teknoloji malzeme ve ekipmanın pahalılığı, bunları kullanacak yetersiz personel mevcudu, nitelikli ekip yoksunluğu, koruma eğitiminin yetersizliği vb. koruma konusunda çalışan kurumlar arasında iletişimsizlik, yetki karmaşası vb sorunlar kültürel mirasımızı tehdit eden riskler arasındadır.

III-KÜLTÜREL MİRAS VE RİSK YÖNETİMİ

Kültürel Miras ve Riskler bölümünde işaret edilen risklerin ve uluslararası sözleşme ve yükümlülüklerden kaynaklanan risk yönetiminin yanı sıra “UNESCO Dünya Doğal ve Kültürel Mirası Koruma Sözleşmesi (WHC, 1972)” taraf ülkelere kültürel miras risk yönetimi yükümlülüğü getirmiştir. Adı geçen sözleşmeye taraf olan ve Dünya Mirası Kesin Listesinde veya Geçici Listede kayıtlı kültürel ve doğal mirasa sahip olan ülkelerin “Dünya Mirası Konvansiyonunun Uygulanmasına Yönelik İşlevsel İlkeler (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention) gereği alan yönetim planları hazırlamalıdır. Söz konusu “Alan Yönetim

Planı” içinde ülkelerin olası risk altındaki doğal ve kültürel mirası için de risk yönetimi planlamak ve uygulamak zorunda olduğu not edilmelidir. Bu gerçeğin ışığında Türkiye'nin kesin listeye kayıtlı 9 adet kültürel 2 adet karmaşık olmak üzere 11 mirası, geçici listeye kayıtlı 41 kültürel, doğal mirası bulunmaktadır [12].

Sağlam bir risk yönetimi yapılabilmesi için öncelikle “Risklerin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi” faaliyeti yürütülmelidir.

3.1 Risk Belirleme

3.1.1 Birinci Adım: Risk yönetimine konu olacak kültürel varlıklarımızın fiziki altyapısından ve bu varlıklarımızın üzerinde çalışan personelin ve kurumların nitelik ve niceliğinden haberdar olmamız gerekir. Bu nedenle kültürel varlıkların sayısı, cinsi, değeri, niteliği envanter, stok, depo, sayımları, tescil belgeleri vb gibi araçlarla belirlenir. Belirlenen varlıkların bulunduğu fiziki ortamlar (müze, anıt, arkeolojik sit, koordinatlar vb) ve bu ortamların güçlü ve zayıf yönleri saptanır. Kültür varlıklarının korunması üzerinde doğrudan çalışan kişi ve kurumların (arkeolog, restoratör, konservatör, belediye, bakanlık vb) yanı sıra dolaylı olarak çalışan kişi ve kurumlar (itfaiyeci, itfaiye teşkilatı, jandarma, polis vb) belirlenir. Anılan kişi ve kurumların personelinin sayısı, niteliği, personelin sahip olduğu ve personele sonradan verilen eğitimler vb gibi veriler derlenir. Kişi ve kurumların güçlü ve zayıf yönleri saptanır. Elde edilen tüm veriler kayıt altına alınır ve sürekli güncellenir.

3.1.2 İkinci Adım: Kültür varlıklarına, bulunduğu fiziki ortama, üzerinde çalışan personele (müze müdürü, güvenlik personeli, arkeolog, restoratör, konservatör vb) ne tür tehlikelerin, risklerin zarar verebileceği belirlenir ve kayıt altına alınır. Örneğin kurumuş bir dere yatağının yanına inşa edilmiş bir arşiv binasının yoğun bir yağışın ardından sel riski ile karşılaşması olasılığı yüksek risklerdir [13].

3.2 Risklerin Değerlendirilmesi

3.2.1 Risk Evreni

Risk belirlemesinin ikinci adımında belirlenen risklerden birinci adımda belirlenen hangi kültür varlıklarının ve kimlerin nasıl etkileneceği diğer bir deyişle “Risk Evren”i (Risk Universe) tespit edilir. Bulgular kayıt altına alınır ve güncellenir.

Aktif bir deprem kuşağında inşa edilmiş bir müzenin sergi salonlarında veya depolarında sahip olduğu eserlerin tümü için risk yönetimi planlaması yapılması yerine insanlık için çok önemli veya nadir bulunan eserlere öncelik verilerek risk planlaması yapılması bu faaliyete verilebilecek örnektir.

3.2.2 Risklerin Derecelendirmesi ve Alınacak Önlemlere Karar Verilmesi

Risklerin değerlendirilmesinin birinci adımında saptanan risklerden her biri ayrı ayrı analiz edilir, risklerin ortaya çıkma oranı ve olası şiddeti hesaplanır ve riskler öncelik sırasına konulur. Risk yönetimi alanında ilgili uluslararası kuruluşlar ile (ICOM; ICCROM, UNESCO vb) işbirliği gerçekleştirecek, onların görev gücünden ve uzman personelinin deneyim ve yönlendirmelerinden yararlanacak kanallar açılır ve birlikte çalışacak ekipler oluşturulur. Saptanan risklerin önlenmesinde veya azaltılmasına görev alacak kişi kuruluşlar belirlenir. Risk yönetiminde belirlenen tüm görevler kişi ve kuruluşlar arasında paylaştırılır. Kişi ve kurumlar arasında iletişim ve koordinasyon sağlayacak araçlar oluşturulur. Risk sırasında uygulanacak “Acil Müdahale Planı” yapılır. “Acil Müdahale Ekipleri” oluşturulur, görevleri saptanır, kurum içinde ve dışında bağımsız veya kurumlar arası ortak tatbikatlar gerçekleştirilir. Riskin geçmesinin ve sonuçlarının gözle görülebilir şekilde ortaya çıkmasından ve riskin olduğu alanın güvenliğinin sağlanmasından sonra kültürel varlıklarda oluşan hasarın tespit edilmesi, tedavi ve kurtarma işlemlerinin yapılması için uzmanlık alanlarına göre ekipler oluşturulur görev belirlenir, ekip üyeliklerinin nitelikleri tatbikat ve eğitimlerle geliştirilir. Belirlenen tüm faaliyetler ve önlemler için gerekli bütçeler tahsis edilir. Tüm bulgular kayıt altına alınır ve güncelleştirilir.

3.3 Risk Yönetimi Uygulama

3.3.1 Acil Müdahale Uygulaması

Doğal afetlerin oluşması ve silahlı çatışmalar sırasında hiçbir kişi ve kurum sahnede değildir. Sahnede sadece doğal afetlerin ürkütücü uğultusu duyulur, yıkımı görülür veya silahlarla çatışan taraflar acımasız rollerini gerçekleştirirler. Afet durduğunda veya silahlar sustuğunda perde kapanır. Perde yeniden açıldığında ise görünen tek fotoğraf ortaya çıkan doğal afet ya da silahlı çatışma sırasında oluşan

insani, ekonomik, kültürel ve doğal kayıpların bütünüdür. Riskin sonuçlanmasının/durmasının hemen ardından sahneye çıkacak ilk aktörler risk öncesinde planlanan “Acil Müdahale Uygulaması”nın aktörleridir. Bu aktörlerin başlıcaları arama-kurtarma ekipleri, güvenlik güçleri, askeri güçler, Kızılay, Kızıllaç, Mavi kalkan ulusal komiteleri vb. dir. İşte bu nedenle risk öncesinde hayata geçirilen risk yönetimi aşamasında kültürel mirasın korunmasında dolaylı görev yapan bu aktörlere her türlü kültürel varlığı taşıyabilecek, planlamada öngörülen alana zarar vermeden transfer edebilecek, envanterleyecek, çalınma, yağmadan koruyarak emniyetini sağlayabilecek, ilk zararları hesaplayabilecek yüksek seviyeli eğitimler verilmeli ve sıklıkla tatbikatlar gerçekleştirilmelidir. Ya da bu görevleri yerine getirecek ayrı bir “Kültürel Miras Acil Kurtarma “ oluşturulmalıdır [14].

3.3.2 Bulguların Kayıt Altına Alınması ve Kontrol Önlemlerinin Uygulanması

Birinci ve İkinci adımda alınmasına karar verilen önlemlerden hemen ortadan kaldırılabilir riskler için olanları derhal uygulamaya alınır ve tehlikenin tekrar ortaya çıkmaması için uygun bir kontrol periyodu belirlenir. Bu aşamada önleyici, düzeltici, yönlendirici ve denetleyici kontroller yapılır. Örneğin bir antik kentin yada arkeolojik kazının tellerle çevrilmesi ve bir bekçi görevlendirilmesi, ardından bu tellerin yıpranıp yıpranmadığını saptamak için yapılan alan kontrolü ve görevli bekçinin görevini ihmal etmemesi için yapılan düzensiz kontroller bu faaliyete verilebilecek örneklerden biridir. Bu adımda belirli bir maliyet ve zaman gerektiren önlemler için uygulama planları yapılarak, bütçe tahsis edilir ve uygulama süreci başlatılır. Örneğin bir müzenin dijital güvenliğini sağlamak için yapılacak yatırım, uygulama öncesi eğitimler vb. bu süreçlerden birisi olarak gösterilebilir.

3.3.3 Risk Yönetimi Denetim, İzleme, Gözden Geçirme ve Gerekli Hallerde İyileştirme

“Denetim, İzleme, Gözden Geçirme ve Gerekli Hallerde İyileştirme” faaliyeti hayata geçirilir. Bir müzede, bir arkeolojik alanda bir mimari yapıda vb gerçekleştirilen

risk yönetiminin tüm aşamaları ve uygulanması denetlenir, izlenir ve aksayan yerler gözden geçirilerek sürekli iyileştirme kapsamında gerekli görülen hallerde güncellenir. Gerek görülürse personele ilave eğitimler verilerek niteliği geliştirilir [15].

4. SONUÇ

Altı çizilerek belirtmek gerekir ki, risk yönetimi ile ilgili tek tip bir model bulunmayıp, yukarıda bahsedilen temel unsurları içermesi şartı ile kurumun yapısına ve içinde yer aldığı sektörün niteliklerine uygun olarak çok farklı şekillerde risk yönetiminin uygulanması mümkündür.

Son olarak Şili ve Haiti’de meydana gelen büyük depremlerin ardından ortaya çıkan yağma ve çatışma olaylarının örnekleri uluslararası kamuoyunun doğal afetleri de silahlı çatışma riskini tetikleyen unsurlardan biri olarak görmesine neden olan yeni bir yaklaşım getirmesine neden olmuştur. Tüm bu nedenlerden hareketle Ülkeler kültür varlıklarının korunması amacıyla gerekli olan risk yönetimine özellikle silahlı çatışmalarda kültür varlıklarının korunmasına yönelik risk yönetimine önem vermeli ve uygulamalarla model ülke olmalıdır.

KAYNAKÇA

- [1] [<http://www.aicomos.com/wp-content/uploads/hajialikhan.pdf>] (18.12.2013).
- [2] <http://www.aicomos.com/wp-content/uploads/hajialikhan.pdf> (18.12.2013).
- [3] <http://www.sgb.gov.tr/MaliyeUzmYrdArasRaporlari/Maliye%20Uzmanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20Raporlar%C4%B1/Kurumsal%20Risk%20Y%C3%B6netimi%20I%C5%9F%C4%B1da%20ARSLAN.pdf>].
- [4] WHL Cities Project-20013” Dünya Miras Listesine Kayıtlı Savaştan Uzak Şehirler: (2010-2013, <http://www.kumid.net/cuidad.html> 3, <http://www.warfreeheritage.net> (19 Aralık 2012).

- [5] Güner S., Küçükeşmez C., 2005. "Risk Management to Protect Cultural Heritage in Time of Armed Conflict", In: 10th Conference on Cultural Heritage and New Technologies, Vienna, Austria.
- [6] Ünal Z., G., 2012. Kültürel Mirası Tehdit Eden Afet Risklerinin Yönetiminde Bütüncül Yaklaşımlar, In: "Müzelerde Risk Yönetimi Uluslararası Konferansı, Müzelerde Bilimsel Teknikler ve Risk Yönetimi" Avrupa Birliği Projesi, (STERM-Musee) (Hazırlayan Aydın M., Zoroğlu C.), Anadolu Medeniyetleri Müzesi Yayını, Ankara, pp. 129-133.
- [7] Güner S., 2009. Savaşlar ve Kültürel Miras "21. Yüzyılda Ulusal Savunma", In: II. Uluslararası Strateji ve Güvenlik Çalışmaları Sempozyumu, Beykent Üniversitesi, Stratejik Araştırmalar Merkezi, pp 90-108.
- [8] LAHEY 1954, Silahlı Çatışmalarda Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi In: ÖZ A.K, GÜNER S., Avrupa Birliği ve Kültürel Miras Mevzuatı Avrupa Birliği Projesi Kültürel Mirasın Dostları Derneği KUMID Yayını, İstanbul 2007, II. Cilt p 9.
- [9]<http://tr.salamnews.org/tr/news/read/47848/azerbaycanin-girishimiyle-unescoda-kuumlltuumlrel-mirasin-korunmasina-dair-karar-kabul-edildinbsp/> (21 Aralık 2012).
- [10] LAHEY 1954, Silahlı Çatışmalarda Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, In: ÖZ A.K, GÜNER S., Avrupa Birliği ve Kültürel Miras Mevzuatı Avrupa Birliği Projesi Kültürel Mirasın Dostları Derneği KUMID Yayını, İstanbul 2007, II. Cilt p.148
- [11] <http://tr.salamnews.org/tr/news/read/47848/azerbaycanin-girishimiyle-unescoda-kuumlltuumlrel-mirasin-korunmasina-dair-karar-kabul-edildinbsp/> (21 Aralık 2012).
- [12] <http://whc.unesco.org/en/guidelines/> (Operational Guidelines For Implementation of The World Heritage 21 Aralık 2012).

[13] “Beş Adımda Risk Değerlendirmesi”, www.is-sagligi-ve-guvenligi.com/makaleler/risk-degerlendirme/159-bes-adimda-risk-degerlendirme.html, ve “Kurumsal Risk Yönetimi”, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2008 (21 Aralık 2012).

www.sgb.gov.tr/.../Kurumsal%20Risk%20Yönetimi%20İşİlda%20ARSL (21 Aralık 2012).

[14] “Beş Adımda Risk Değerlendirmesi”, www.is-sagligi-ve-guvenligi.com/makaleler/risk-degerlendirme/159-bes-adimda-risk-degerlendirme.html (21 Aralık 2012).

[15] www.is-sagligi-ve-guvenligi.com/makaleler/risk-degerlendirme/159-bes-adimda-risk-degerlendirme.html (27 Aralık 2013).

www.sgb.gov.tr/.../Kurumsal%20Risk%20Yönetimi%20İşİlda%20ARSL (27 Aralık 2013).

²Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KUMİD), İstanbul, sguner.kumid@gmail.com